

94. 24-31
ACTA REG. SCIENT. UNIVERSITATIS HUNG.
BUDAPESTINENSIS.

ANNI MDCCCXCIII—XCIV.

—X— FASCICULUS I. —X—

1893-94.

I—II.

BESZÉDEK

MELYEK

A BUDAPESTI KIRÁLYI TUDOMÁNY-EGYETEM

1893
MDCCCXCIII—XCIV. TANÉVI

RECTORA ÉS TANÁCSÁNAK BEIKTATÁSOKOR

EZUTTAL

OKTÓBER 15-ÉN MONDATTAK

III.

TANÉV-MEGNYITÓ BESZÉD.

BUDAPEST

MAGYAR KIRÁLYI TUD.-EGYETEMI NYOMDA

1893

Gf. 4
ACTA REG. SCIENT. UNIVERSITATIS HUNG.

BUDAPESTINENSIS.

ANNI MDCCCXCIII—XCIV.

—‡ FASCICULUS I. ‡—

I—II.

BESZÉDEK

MELYEK

A BUDAPESTI KIRÁLYI TUDOMÁNY-EGYETEM

MDCCCXCIII—XCIV. TANÉVI

RECTORA ÉS TANÁCSÁNAK BEIKTATÁSAKOR

EZUTTAL

OCTOBER 15-ÉN MONDATTAK.

III.

TANÉV-MEGNYITÓ BESZÉD.

483/1911

BUDAPEST

MAGYAR KIRÁLYI TUD.-EGYETEMI NYOMDA

1893

I.

AZ EGYETEM TÖRTÉNETE

— MDCCCXCII—XCIII-BAN. —

*

BESZÉD

MELYLYEI

Dr. BREZNAY BÉLA

ESZTERGOM-FŐEGYHÁZMEGYEI ÁLDOZÓPAP, PÁPA Ő SZENTSÉGÉNEK TITKOS KAMARÁSA, A BUDAPESTI ÉRSEKI SZENTSZÉKBEN BIRÓ, A HITTUDOMÁNYOK DOCTORA, A KERESZTÉNY ERKÖLCSTAN NY. R. TANÁRA, A HITTUDOMÁNYI KAR VOLT DECÁNJA, A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT VÁLASZTMÁNYÁNAK, VALAMINT TUDOMÁNYOS ÉS IRODALMI OSZTÁLYÁNAK TAGJA, A PÁRISI „SOCIÉTÉ BIBLIOGRAPHIQUE“ LEVELEZŐ TAGJA, A KIR. TUD.-EGYETEMNEK E. I. RECTORA.

A BUDAPESTI KIRÁLYI TUDOMÁNY-EGYETEM

IGAZGATÁSÁRÓL LELEPETT.

AN EIGHTH EDITION

BY N. D.

IN TWO VOLUMES

THE FIRST VOLUME CONTAINS THE HISTORY OF THE
REIGN OF HENRY THE FIRST, FROM THE YEAR 1100
TO THE YEAR 1135. THE SECOND VOLUME CONTAINS
THE HISTORY OF THE REIGN OF RICHARD THE FIRST,
FROM THE YEAR 1189 TO THE YEAR 1199. THE
THIRD VOLUME CONTAINS THE HISTORY OF THE
REIGN OF JOHN, FROM THE YEAR 1199 TO THE
YEAR 1216. THE FOURTH VOLUME CONTAINS
THE HISTORY OF THE REIGN OF HENRY THE SECOND,
FROM THE YEAR 1154 TO THE YEAR 1189.

BY N. D.

IN TWO VOLUMES

Tisztelt Egyetemi Közgyűlés!

A lelépő rektor utolsó hivatalos teendője, a mai, — két részből áll. Köteles, először a lefolyt iskolai évről szóló jelentését az új tanév megnyitása alkalmából a t. közgyűlésnek kinyomatva előterjeszteni; köteles másodszor, a rektori jelvényeknek hagyományos ünnepi aktusban, az egyetemi közgyűlés színe előtt való átadása által, az új rektort, s vele az új tanácsot méltóságába beiktatni.

Én, nehogy a következő, *székfoglaló és tanévnyitó* beszédek előtt kellőnél több időt vegyek el, a múlt tanévről szóló egyetemi történet részleteinek nyomtatásban való bemutatására szorítkozva, ezután a legfőbb események és tanulságok egynémelyikének kidomborításával fogok rövid *bevezetőbeszéd* gyanánt foglalkozni.

*

Tudomány-egyetemünk m. t. közgyűlés a *fejlődés és haladás útján* végzi a nemzeti élet törvényei által reá kirótt feladatokat. Végezte a lefolyt tanévben is.

Ám, nagyon csalódnék a magyar társadalom, t. gyülekezet, hogyha a nyilatkozatban többet

keresne vagy már első hallásra is többet találna mint a mennyi benne foglaltatik.

Önök uraim, kik velünk e közgyűlést alkotják, jól tudják és velem együtt érzik mindannyian azt, hogy ez a nyilatkozat itt nem lehet dicsekvés, hanem, hogy az egyszerű *konstatálása a kötelességnek* és szívünk mélyéből való kiemelése annak a meggyőződésnek, hogy tudomány-egyetemünk minden tényezőjében, — alsóbb és legmagasabb hatóságai-ban, tanári karában, tanuló ifjúságában kivált rohamos fejlődésű korszakunk hatásainak közepette, egyre jobban kivilágosodik annak tudása, hogy a mely nép, a nemzeti önfentartás sok más tenger teendőjével együtt, a tudományos haladás, a magas szellem és jellemképzés versenyében elmarad, az csakis magára vethet, hogyha a világtörténelem törvényei fölötte szigorúan érvényesülnek.

Ez a tudat tudomány-egyetemünkben éltető lélek erejével él és működik állandóan.

A fejlődésnek azonban és a haladásnak, valamint egyes emberek, úgy az emberi intézmények életében is nem mindig egyenletes, sem az útja, sem a menete ezen az úton. Az *egészséges haladásnak* igen jótékony tényezője sokszor a *megállapodás*, a helyzet kritikai átvizsgálásával s a tapasztalások felhasználásával egybekötve. Mert ha nincs is föltétlenül és teljesen igaza *Tacitusnak* akkor, midőn azt mondja, hogy mindenben, „*super omnibus negotiis melius atque rectim olim provisum*“, abban bizonyára igaza van, hogy sokszor „*quae convertuntur, in deterius mutantur*“. (Ann. 14). A változtatás nem mindig javítás.

Önkéntelenül eszünkbe kell hogy jusson itt *intézetünk központi építkezése*. De ez az ügy éppen a lefolyt iskolai év alatt oly szerencsés stádiumba jutott, hogy most már bizalommal tekinthetünk a megoldás helyessége elé. Központi épületünk czél-szerű és monumentális lesz. Ezért a meggyőződésért küzdöttünk rektorságom egész éve alatt mindnyá-
jan. E meggyőződés biztosítása, öntudatom sugallata szerint, rektorságomnak legszebb vívmánya. Nm. közoktatásügyi kormányunk az egyetemi építkezé-
sek ügyében egybehívott enquete tárgyalásainak eszközlése által nagy szolgálatot tett az egyetemnek, az országnak és önmagának.

Magyarországnak, t. gyülekezet, ha Nyugot-Európa mértékét alkalmazzuk magunkra, tulajdonképpen nem három, hanem kétszer három, vagyis öt-hat tudomány-egyetemre van szüksége. De nem tüstént, hanem fokozatosan, egy-két nemzedék idejére beosztva a felállítást, a szerint, a mint szellemben és vagyonban a mostanihoz képest óriássá meggazdagszik társadalmunk. Csak akkor, igen is csak akkor lesz hatalmas, termékeny verseny és bő válogathatás fent a *tanárok körében*; csak akkor fog bekövetkezni az *ifjúságra* nézve is az egyetemi nevelés-tanításnak *normális állapota*, az, hogy az ifjúság kellő megoszlása és így kellő felkarolhatása folytán minden ifjú teljes egyéni tudományos nevelésben részesülhet tanárai részéről.

Addig is azonban *mindenekelőtt* tudomány-egyetemünket itt a fő- és székesvárosban kell kiépíteni *külsőleg*, azaz ellátni kellő épületekkel, és kibővíteni *belsőleg*, azaz igazi „scientiarum univer-

sitas"-szá, minden tudományok egyetemévé kiegészíteni. Felsőbb gazdasági tudományzakra és karra, a természettudományival kapcsolatosan, főfőképpen agrikól-országunkban, égető szükségök van az atyai örökségben való gazdálkodásra és a közügyek vezetésére együttesen készülni kénytelen jogászainknak. És végre is, igazán, meg fog kelleni találni a módját, hogy ifjúságunk színe-java, értelmességünk virága, *egyszerre és együttesen* tanulhasson például jogot, gazdaságot, sőt technikát is, ki-ki a mennyit bír s a mennyire neki és az országnak szüksége van. Ezt azonban nem az intézetek hermetikus elszigetelése, hanem szerves összeköttetése; nem az ifjúságnak kasztszerű elkülönítése, hanem egyöntetű társasággá összetételése által lehet csak elérni. Így jövend aztán létre az igazi tudomány-egyetem, melynek felállításában, hogyha már elsők nem lehetünk, legalább ne legyünk az utolsók közül valók. Azért tegye meg erre az ország mielőbb az előzetes lépéseket.

Ez az eszme, t. gyülekezet, vagyis tudomány-egyetemünknek benső kifejllesztése lehetőleg teljes tudomány-egyetemmé, az egyetemi építkezések ügyével kapcsolatosan érlelődött egészséges maggá és került társadalmunk termékeny talajába a lefolyt iskolai év alatt. Sem a mag érlelésében, sem elvetésében, rektorságom az inicziatívát kezéből kiesni nem engedte. A kik majd az egyetemnek *külsőleg* monumentális épületeket fognak emelni, ne feledkezzenek meg az egyetem *benső* kifejllesztéséről. Ez az 1892/3-iki tanév öröksége a következő évek fölött.

Nagy kitüntetés érte anyaintézetünket s nemes keblű ifjúságunk nagy buzditásban részesült az által, hogy Ő csász. és apostoli kir. Felsége a *sub auspiciis regis* történő doctorrá-avatások lelkesítő szokását kitűnő szorgalmú és sikerű szigorlóink számára, az egyetem indítványa s a nm. közoktatásügyi kormány pártolása alapján, visszaállította. Ha Memnon élettelen szobrából hangokat csaltak ki a felkelő nap sugarai: a királyi felség kegyességének e legújabb ragyogó kiáradása a nemzet virága fölé dynasztikus érzelmeink lüktetésének lehetetlen, hogy új lökésül ne szolgáljon.

Követ köre. Így emelkednek az épületek, t. gyülekezet, ha szellemet öntünk beléjük, monumentumokká. Intézeteink fejlesztésével nem különben állunk. És e tekintetben a haladás sokszor egy elhagyott állapot, egy helyéből kiesni engedett *alapkő* visszaállításában nyilvánul. Nem akarok messzire menni példáért, hanem intézeteinknél maradok megállva. Épületeink erőssége, nagysága, fénye mindnyájunknak büszkesége. A nemzeti géniusz hatalma az építkezések jellemében nyilatkozik meg a többi között. A római kor épületeinek maradványai a római nép világuralomra termett óriás szellemének és akaraterejének emlékei s hirdetői. Mi is, a nagyrabecsülés és egyúttal a lelki emelkedés egy nemével tekintünk mindannyian egyetemi templomunkra, magasba törő tornyainak hatalmas tömbjeire. Honnan van ez? Onnan, mert a méheknek művésziesen összeállított sejtjeik, a hódoknak emeletekre osztott odvaik, a madaraknak nagy mesterséggel rakott fészkeik, sőt

fészekkoloniáik vannak ; de temploma, az nincs, csak az emberi nemnek. A vallás, az Istennel való öntudatos közlekedés, emberiségünk distinctivuma volt és marad mindörökre. Idő és vélemények váltakozása ezen nem változtat semmit. Az utak és hidak készítésének mestersége nagy tudományon alapuló művészet, nagy szükség egy nemzet életében ; ámde a fősúlyt a *szellem útait kutató és megvilágosító ideát tudományszakokra kell fektetni állandóan*. Én egyetemünk templomára nézve a mondó vagyok, hogy, ha gondját viseljük kötelességszerűen orgonájának, harangjainak, viseljük gondját a templom szószékének is. Ez a templomban az ész helye, úgy mint a szíve, az oltár. *Az egyetemi hitészónoki állást be fog kelleni tölteni*. Ez épp oly nagy kötelességünk, mint a templom fentartása, sőt talán még nagyobb.

Ha azt kérdezzük, t. gyülekezet, miért van az egyetem, miért áldoz az ország és a társadalom egyetemeinkre, a felelet mindenki ajakán készen kipattanva csak ez lehet: *az ifjúságért*. Én rektori székfoglalómban egyetemi ifjúságunk *nagyobb lelki-testi gondozására* hívtam fel a társadalmat s magát az egyetemet. Hogy ennek a felhívásnak egész rektorságom folytatása legyen ; hogy egyetemi ifjúságunknak egész éven át tanusított rendes és igazán nemes magaviseleteért elismerésemet állandó emlék állítása által tanusítsam ; aztán végre még azért is, hogy Plinius figyelmeztetését, gyenge tehetségemhez képest, valamiben én is kövessem, „*quatenus nobis denegatum diu vivere, relinquamus aliquid, quo nos vixisse testemur*“ (Ep. 7.) : lépéseket

tettem az iránt, hogy egyetemünk ifjúsága számára „*Mensa Academica*“ lépjen mielőbb működésbe. Az ifjúsági egyesületek elnökeivel összeállva, szótartot intéztünk a társadalomhoz. A sajtó szívesen közvetítette, a társadalom lelkesen felkarolta kérelmünket. Forró köszönetet mondok az ügy minden jóakarójának. Ifjúság és hatáság folytatni fogják a megkezdett művet.

Lelkes ifjúságunk szorgalmának dícséretére lehetetlen már fel nem említenem, azt az örvendetes tényt, hogy, habár a lefolyt iskolai évben a kolera miatt teljes egy hónapig tartott az ifjúság szétszórátása az országban, mégis az iskolai év végén a doctorrá avatások száma az előző normális lefolyású évnek adatait felülmúlta.

És most, ezeknek előrebocsátása után emelkedő érzelemmel és hangulattal, forró köszönetet mondva a velem lelépő tek. egyetemi tanácsnak bölcs és szíves támogatásaért, az ifjúságnak irántam és az egyetem ügyei iránt tanusított nemes és lelkes magatartásaért, valamint az egyetemi hivatalok és tisztségek viselőinek szakadatlanul teljesített pontos szolgálataikért, kollégialis őszinte örömtől és tisztelettől dobogó kebellem adom át a rektori méltóság jelvényeit utódomnak, egyetemünk választottjának, a jogtudományi kar egyik kiváló díszének és oszlopának, avval a meggyőződéssel és megnyugvással, hogy az ő rektorsága s a tudomány, az ifjúság, az egyetem javára termékeny lesz és sok áldást fog hozni.

A lefolyt 1892/3. tanévnek főbb eseményeit a következők tüntetik elő.

Előadások.

Az előadásoknak száma, tantárgyak szerint, egyetemünk mindnégy karán összesen 651 volt, és pedig az I. félévben 327, a II.-ban 324. Előadattak mindezen tantárgyak: 78 nyilvános rendes, 20 nyilvános rendkívüli, 95 magán, 4 helyettes és 3 tanító által.

Az említett tantárgyak és tanerők, karok szerint, következőleg oszoltak meg.

Az I. félévben.

Előadatott a hittudományi karban 16 tantárgy: 9 rendes, 1 magán, 2 tanárhelyettes által.

A jog- és államtudományi karban 56 tantárgy: 19 rendes, 5 rendkívüli 1 helyettes és 9 magántanár által.

Az orvosi karban 98 tantárgy: 18 rendes, 11 rendkívüli, 1 helyettes, 33 magántanár által.

A bölcsészeti karban 157 tantárgy: 32 rendes, 5 rendkívüli, 2 helyettes, 26 magántanár és 3 tanító által.

A II. félévben.

A hittudományi karban 16 tantárgy: 9 rendes, 1 magán és 2 tanárhelyettes által.

A jog- és államtudományi karban 51 tantárgy: 20 rendes, 5 rendkívüli és 12 m.-tanár által.

Az orvostud. karban 95 tantárgy: 19 rendes, 10 rendkívüli és 36 magántanár által.

A bölcsészeti karban 162 tantárgy: 31 rendes, 4 rendkívüli, 2 helyettes, 28 magán és 3 tanító által.

Ezekén kívül mint tanítói segéderő alkalmazva volt 33 tanársegéd és 64 gyakornok az orvosi karban; 14 tanársegéd a bölcsészetiben. A műtönövendékek száma 20 volt.

Kinevezések.

Ő cs. és ap. kir. Felsége dr. ASBÓTH OSZKÁRT a szláv nyelv és irodalom ny. rendes tanárává;

Dr. RÉCZEY IMRE cz. rk. tanárt a II. sebészeti tanszék nyilv. r. tanárává méltóztatott kinevezni;

Dr. NAVRATIL IMRE rk. tanárnak az egyet. ny. rendes tanári czímet és jelleget adományozta.

Dr. MARKUSOVSKY LAJOS nyug. min. tanácsos tiszt. ny. r. tanárrá neveztetett.

Dr. LÁNG LAJOS nyug. pénzügymin. államtitkár és időlegesen szabadságolt ny. r. tanár a f. tanév II. felében tanszékét ismét elfoglalta.

Ő cs. és ap. kir. Felsége dr. SZINNYEI JÓZSEF kolozsvári egyetemi r. tanárt az altáji összehasonlító nyelvtudomány tanszékére ny. rendes tanárrá lk. kinevezni méltóztatott.

Dr. HAMPEL JÓZSEF, az érem- és régiségtannak ny. r. tanára, ugyanezen osztálynak muzeumi őrévé;

Dr. JENDRÁSSIK ERNŐ m.-tanár az idegkór- és gyógytannak ny. rendk. tanárává neveztetett.

Dr. KÖVESLIGETHY RADÓ magántanár nyilv. rk. tanári cím- és jelleggel ruháztatott fel.

Az üresedésben volt statisztikai tanszék helyet-

teskénti ellátásával Dr. FÖLDES BÉLA ny. r. tanár volt megbízva.

Dr. KOC SIS JÁNOS, a palaeontologiai intézet tanársegéde, főgymn. rendes tanárrá;

Dr. PURT IVÁN, a budavárkastélyi plébánia segédlelkésze, a hittud. karban tanárhelyettségé,

HAHÓTY SÁNDOR, fővárosi polgári iskolai rend. tanár, az egyet. templom orgonaszávé neveztettek.

Kitüntetések.

Ő cs. és ap. kir. Felsége lk. megengedni méltóztatott, hogy VASZARY FERENCZ KOLOZS bibornok, Magyarország herczeg-primása, ezen egyetemen tiszt. hittud. doctorrá avattassék.

PRILESZKY TÁDÉ országgyűlési képviselőt, ki 50 év előtt nyerte el egyetemünkön a bölc. doctori babért, az egyetem tanácsa politikai és közgazgatási pályán szerzett érdemeinek elismeréseül jubilaris díszdoctori oklevéllel,

Dr. RÉTI JÁNOS csongrádmegyei tiszt. főorvost ugyancsak 50 évi jubilaris oklevéllel tisztelte meg.

Dr. BITA DEZSŐ hittud. nyilv. rendes tanárnak Ő Felsége a sz. Margitról nevezett bélaí apátságot;

Dr. KISFALUDY BÉLA ny. r. tanárnak pedig a dienesi cz. prépostságot adományozta.

Dr. BOGNÁR ISTVÁN pápa Ő szents. titkos kamarásává és t. udv. káplánná, dr. ASCHENBRIER ANTAL t. udv. káplánná neveztettek; ezenkívül dr. BITA DEZSŐ, dr. BOGNÁR ISTVÁN, dr. BERGER EV. JÁNOS, dr. ASCHENBRIER ANTAL és dr. BREZNAY BÉLA hittudk. ny. r. tanárok a budapesti érseki sz. szék tanácsosaivá lettek.

Dr. KOVÁCS JÓZSEF cz. min. tanácsos, ny. r. orvoskari tanár az igazságügyi orvosi tanács elnökévé; dr. BŐKE GYULA cz. rk. tanár és dr. SALGÓ JAKAB m.-tanár ugyanezen tanács tagjaivá neveztettek.

Dr. NAVRATIL IMRE cz. ny. r. tanár magyar nemességet nyert.

Dr. LÁNCZY GYULA ny. r. t. a paduai egyet. tiszt. bölcsészetdoctori díszoklevelével tiszteltetett meg.

Dr. BEÖTHY ZSOLT, a m. t. akadémia igazg. tanács tagjává, dr. VÁMBÉRY ÁRMIN ugyanitt tiszt. taggá, dr. FÖLDES BÉLA, dr. NAGY FERENCZ és dr. SIMONYI ZSIGMOND ny. r. tanárok, dr. MARCZALI HENRIK és dr. FEJÉRPATAKY LÁSZLÓ m.-tanárok rendes, illetőleg lev. tagokká választattak.

Magántanári képesítések.

Dr. KLUG LIPÓT-nak magántanári képesítése az ábrázoló geometriára is kiterjesztetett.

Dr. RÁTH ZOLTÁN a statisztikából,

Dr. REINER JÁNOS az egyházjogból,

Dr. CSATÁRY ÁGOST a „vesebetegségek és általános táplálkozási zavarok“ tanából,

Dr. WINKLER LAJOS az analitikai és gyógyszerészeti chemiából,

Dr. BÉKEFI REMIG a magyar történelemnek Árpád korából,

Dr. HALÁSZ IGNÁCZ a magyar nyelvhasználtásból,

Dr. DEMECZKY MIHÁLY a számelméletből,

Dr. HOFFMANN JÓZSEF a római jogból,

Dr. KAJUCH MÁRTON a római jogból,

Dr. NÉGYESY LÁSZLÓ az irod. segédtudományokból,

Dr. KÉGL SÁNDOR a persa nyelv és irodalomból,

Dr. MANDELLO GYULA a nemzetgazdaságtanból, egyetemi magántanárokká képesítették.

STEUER JÁNOS feljogosított a finn nyelv és irodalomból „magántanítói“ minőségben előadásokat tarthatni.

Veszteségek.

Fájdalom, a lefolyt tanév alatt sem kerülhette ki egyetemünk a gyászt, amennyiben tagjai közül ismét kiragadott a halál nehányat, u. i.

Dr. SALAMON FERENCZ, a történelem jeles tanára, hosszú szenvedés után jobblétre szenderült, a veszteség egyaránt sújtja egyetemünket és a hazai tudományosságot.

Dr. MARKUSOVSKY LAJOS, nyug. minist. tanácsos és tiszt. tanár, kinek nevével egyetemünk orvosi karának fejlődése szorosan egybeforrott és ki e körül kiváló érdemeket szerzett, alig néhány hóval élte túl activ szolgálatának megszűntét.

HANTKEN MIKSA, a palaeontologiai tanszéken, ezen tudományágnak egyetemünkön első külön művelőjét és képviselőjét szintén elveszítettük az élők sorából.

Veszteségeinknek számát növelé — örömünkre nem a halál révén — az egyetem jog és állam-tudományi tanári kara egyik oszlopos tagjának, saját kérelmére történt állandó nyugalmaztatása, u. i. dr. Hoffmann Pál, a kiváló romanista, 30 évet meghaladó egyetemi tanárkodása után, mely idő alatt úgy a jogi kar decáni tisztét, valamint az egyetem rectori méltóságát is viselte, egészségi okokból az egyetem activ kötelékéből végleg kilépett.

A hallgatóság számát a következő adatok tanúsítják:

Tablás kimutatása az 189^{2/3}. tanévi egyetemi hallgatóknak.

I. f é l é v.

Tanszak	A hallgatók száma		Vallásukra nézve								Születésükre nézve				
	Rendes	Rendkívüli	Róm. kath.	Gör. kath.	Görög keleti	Ágost. hitv.	Helv. hitv.	Unitárius	Anglikán	Izrael. vall.	Magyarorsz.	Horvát-tót-országi	A monar. többi tartományából	Más államokból	Összesen
Hittudom. kar	85	4	63	26	—	—	—	—	—	—	86	3	—	—	89
Jogtudom. "	1927	136	949	46	82	189	248	4	—	545	2037	3	19	4	2063
Orvostud. "	879	49	269	11	19	81	69	3	—	476	915	2	9	2	928
Bölcsészeti "	349	24	176	9	22	56	47	1	—	62	367	4	2	—	373
Összesen .	3240	213	1457	92	123	326	364	8	—	1083	3045	12	30	6	3453
Gyógyszer. (I. hallgató	—	60	33	—	1	4	11	—	—	11	59	—	1	—	60
Szülésznők . .	—	88	53	2	—	11	11	—	—	11	88	—	—	—	88
	—	76	43	1	1	8	14	—	—	9	75	—	1	—	76
Mindössze .															3677

A kimutatott rendes hallgatók között újonnan beiratkozott: hittanhallgató 32, joghallgató 486, orvostanhallgató 197, bölcsészettanhallgató 152; összesen: 1067 egyén.

II. f é l é v.

Tanszak	A hallgatók száma		Vallásukra nézve								Születésükre nézve				
	Rendes	Rendkívüli	Róm. kath.	Gör. kath.	Görög keleti	Ágost. hitv.	Helv. hitv.	Unitárius	Anglikán	Izraelita	Magyarorsz.	Horvát-tót-országi	A monar. többi tartományából	Más államokból	Összesen
Hittudom. kar	84	4	65	23	—	—	—	—	—	—	82	6	—	—	88
Jogtudom. kar	1718	119	879	37	63	170	200	4	—	484	1810	7	18	2	1837
Orvostud. kar	852	46	260	8	16	77	89	—	—	442	882	3	12	1	898
Bölcsészeti kar	303	16	143	9	19	51	36	1	—	66	314	3	2	—	319
Összesen .	2957	185	1347	77	98	298	325	5	—	992	3088	19	32	3	3142
Gyógyszer. (I. hallgató	—	61	34	—	1	5	12	—	—	9	61	—	—	—	61
Szülésznők . .	—	86	54	2	1	9	11	—	—	9	85	—	1	—	86
	—	63	46	—	—	4	7	—	—	6	61	—	1	1	63
Mindössze .															3272

A kimutatott rendes hallgatók között újonnan beiratkozott: hittanhallgató 2, joghallgató 100, orvostanhallgató 11, bölcsészettanhallgató 11; összesen: 124 egyén.

Szigorlatok és egyéb vizsgálatok.

I. A hittudományi karban:

Doctori szigorlat	26
Rendes vizsgálat	958

II. A jog- és államtudományi karban:

Canonjogi szigorlat	7
Jogtudományi szigorlat	853
Államtudományi szigorlat	132
Pótszigorlat	238
Az I. alapvizsgálat száma volt	582
A II. alapvizsgálat	522
Jogtudományi államvizsgálat	36
Államtudományi vizsgálat	46

III. Az orvosi karban:

Elővizsgálatra jelentkezett	492
Előszigorlatra	192
Első, második és harmadik orvosgyakorlati szigorlat volt	573
Gyógyszerészi szigorlat volt	202
Pótszigorlat és pótvizsgálat	506
Bába szigorlat	143

IV. A bölcsészeti karban volt:

Bölcsészetdoctori szigorlat	29
Gyógyszerészeti szigorlat	57
Középtanodai tanárvizsgálat	189
Középtanodai tanári oklevelet nyert	78

Felavattattak a lefolyt tanévben:

Hittud. doctorrá	1
Canonjog doctorrá	1

Jogtudományi doctorrá	180
Államtudományi doctorrá	52
Egyetemes orvos-doctorrá	221
Bölcsészet doctorrá	27
Gyógyszerész doctorrá	3

Ezenkívül kisebb fokozatot nyertek:

Mint gyógyszerézmester	114
Mint szülésznő	133

A tandíjelengedés ügyéről az alábbi táblázat ad részletezést.

Sorszám	Az egyes karok és félévek megjelölése	Egész mentességet nyert hallgatók száma	Az egész mentesek után elengedett tandíj összege	Fél tandíjmentességet nyert hallgatók száma	A félmentesek után elengedett tandíj összege	Az elengedett összes tandíj
1	Hittani karnál I. félévben	2	60	.	.	90
	" " II. " .	1	30	.	.	
2	Jogi karnál I. félévben . .	37	1110	87	1305	4845
	" " II. " . .	42	1260	78	1170	
3	Orvosi karnál I. félévben .	33	990	52	780	3405
	" " II. " . .	21	630	67	1005	
4	Bölcsészeti karnál I. félévben	58	1740	38	570	4530
	" " II. " .	53	1590	42	630	
5	II. éves gyógyszer. II. félévben	1	30	8	120	150
	Együtt	248	7440	372	5550	13020

Tandíj az 1892/3. tanév I. felében befolyt 98.580 frt.

„ „ „ II. „ „ 89.505 „

Összesen 188.085 „

Ezen tandíj után az állam javára eső 5⁰/₀
9.404 frt 25 krt tesz ki.

Végbizonyítványt nyert:

1. Hittanhallgató . . .	— —	II. 26
2. Joghallgató . . .	I. 89	II. 277
3. Orvostanhallgató . .	I. 51	II. 145
4. Bölcsészethallgató . .	I. 7	II. 21
Összesen	I. 147	II. 469

Távozási bizonyítványt nyert:

1. Hittanhallgató . . .	I. —	II. —
2. Joghallgató . . .	I. 17	II. 13
3. Orvostanhallgató . .	I. 16	II. 4
4. Bölcsészethallgató . .	I. 5	II. 7
Összesen	I. 38	II. 24

A kiosztott ösztöndíjak összege mindkét félévben:

1. A hittudományi karnál . . .	2.000 frt — kr.
2. Jogi „ . . .	29.000 „ — „
3. Orvosi „ . . .	20.800 „ — „
4. Bölcsészeti „ . . .	15.527 „ 50 „
Együtt	67.327 frt 50 kr.

Ehhez járul még 30 díjazott gyakornok után
400 frtjával 12.000 frt, nemkülönben még a külön-
böző egyetemi alapítványokból fedezett pályázati,

szorgalmi díjak, valamint betegsegélyezések czímén kifizetett 10.000 frt, mihez képest az egyetemi hallgatók által élvezett segélyek a gyakornoki ösztöndíjakkal együtt 89.327 frt 50 kr. jelentékeny összegre rúgnak, ide nem számítva azon összeget, miket a különböző egyetemi egyesületek segélyként osztottak ki saját egyesületi vagyónukból.

Az egyetemi egyesületeknek erre szolgáló alap-tőkéje következő számokat mutatja fel:

A tudomány és műegyetem olvasó körének tőkéje	1.600 frt.
A joghallgatókat segítő egyesületé	57.700 „
Az orvostanhallgatókat segítő egyesületé	34.200 „
A bölcsészethallgatókat segítő egyesületé	6.000 „
A gyógyszerészhallgatókat segítő egyesületé	30.000 „
Kórházegylet	10.200 „
Összesen	139.700 frt.

A könyvtár állománya az 1892. decz. 31-iki állapotnak megfelelő kimutatás szerint: 207.925 kötet nyomtatványból és 32.895 darab apró nyomtatványból áll. A használati forgalmat az I. és II. táblázat tünteti fel.

I. Táblázat.

Az egyetemi könyvtár olvasótermét látogatók foglalkozási ág szerinti kimutatása 1892. évben.

	Január	Február	Március	Április	Május	Junius	Szeptemb.	Október	November	December	Összesen
Jog- és államtudományhallgató . .	31	51	28	9	7	9	398	56	134	54	777
Orvostanhallgató . .	26	39	14	1	1	1	165	18	84	31	380
Bölcsészettanhallgató	3	14	8	1	3	1	134	14	38	16	232
Gyógyszerészettan- hallgató	1	3	3	.	1	.	8
Hittanhallgató	3	3	1	3	.	.	17	1	2	1	31
Műegyetemi hallgató	8	2	5	.	2	1	52	7	16	10	103
Közép- és szakiskolai tanuló	24	23	5	8	5	4	9	.	4	10	92
Állatorvostanhallgató	2	1	.	1	1	.	3	.	.	1	9
Jog- és államtudomá- nyi szigorló	1	5	3	2	3	2	15	3	5	2	41
Orvostani szigorló . .	6	8	3	.	3	.	20	4	15	5	64
Bölcsészeti szigorló	1	.	.	.	1
Ügyvédjelölt és jog- gyakornok	4	4	13	5	7	2	19	7	17	9	87
Tanár- és tanítójelölt	.	1	.	1	.	2	3	3	5	3	18
Magánzó	1	2	2	.	2	.	7
Hivatalnok	7	5	2	2	3	.	14	4	6	9	52
Hírlapíró és író . . .	1	.	.	1	.	.	2	1	4	.	9
Tanár és tanító . . .	4	1	4	2	1	2	6	1	2	2	25
Ügyvéd	1	1	2	.	.	.	3	1	2	1	11
Orvos	1	2	1	.	.	.	2	2	5	.	13
Lelkész
Katonatiszt
Kereskedő	1	.	1
Mérnök	1	1	2	.	1	.	5
Művész	1	.	1	.	.	.	3	3	.	4	12
Vegyész	1	1	.	.	2
Műiparos	2	1	.	.	.	3
Gazdász	1	1
Összesen . .	128	166	91	36	36	24	875	126	344	158	1984

Az 1984 látogatási jogosultsággal bíró olvasó 28.260 ízben vette igénybe az olvasótermet és itt 33.682 művet használt. Az erre vonatkozó részletes kimutatás a II. táblázatban foglaltatik.

II. Táblázat.

*Az egyetemi könyvtár olvasótermének forgalma az
1892. tanévben.*

Hónap	Olvasók összege	A használt művek szakok szerint									A használt művek összege
		A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	
		Hittud.	Jogtud.	Államtud.	Orvostud.	Mathem. és természettud.	Bölcsészeti- és neveléstud.	Történelmi és földrajzi tud.	Nyelvészet és irodalom	Egyet. encycl. és vegyesek	
Január	3718	14	1335	257	1357	457	161	607	579	392	5159
Február	3122	4	1278	374	1641	517	89	650	540	400	5493
Márczius	4445	8	1212	254	1359	413	75	540	668	301	4830
Április	1988	29	710	113	486	151	61	226	201	160	2137
Május	2440	29	841	145	580	196	47	325	272	189	2624
Junius	1044	14	437	73	188	59	32	116	93	110	1122
Septemb.	2378	3	651	168	570	220	76	386	319	155	2548
Október	703	.	280	50	185	70	31	100	90	41	847
Novemb.	3663	2	1296	192	849	320	132	482	399	262	3934
Déczemb.	4759	15	1692	263	1037	349	192	611	511	318	4958
Összeg	28260	118	9732	1889	8252	2752	896	4043	3672	2328	33682

Az olvasóterem július 1-től szeptember 1-ig zárva volt.

Házon kívül 1507 kikölcsönző 2952 művet használt.

Egyetemünk a lefolyt tanévben új int. épülettel nem gazdagodott. Még mindig sajnosan nélkülözzük a központi épület homlokzatát, a mely az aulát és egyéb hivatalos helyiségeket foglalandja magában, úgy, hogy egyetemi ünnepélyeinkkel még mindig vendégként kell elhelyezkednünk, mely készséges vendéglátásért a fővárosnak hálás köszönetünket nyilvánítjuk.

Az egyetemnek a folyó évi személyi és dologi kiadásai tettek 753.074 frtot, melyhez az egyetemi alap jövedelme 398.516 frttal járult. — Továbbá:

A természettani és növénytani intézetek felszerelésére, illetőleg egy növénytani aquarium felállítására 12.000 frt utalványoztatott.

Az I. vegytani intézet átalánya évi 248 frttal, a II. pedig 500 frttal emeltetett.

A közegészségtani intézet felszerelésére 600 forint, a gyógyszerstanira 1.200 frt, a II-ik vegytani intézetre 2.000 frt és a II-ik belklinikaira 200 frt utalványoztatott.

A földrajzi seminarium könyvtári hiányainak pótlására 300 frt;

az ebdüh elleni gyógmód kísérletezésére évi átalányul 5.000 frtot engedélyeztetett.

A vall. és közokt. minister úr az I. szül. klinikán sterilisator beszerzésére 850 frtot, ugyane célra a II. szül. klinikán 940 frtot engedélyezett.

Ugyanaz műtő és kötszerekre 2.900 frtot utalványozott.

Ugyanaz a classica és modern philologiai seminariumok részére egyenkint 400 frt évi átalányt rendelt.

Ugyancsak az aesthetikai és műtörténelmi semináriumok részére egyenkint évi 300 frt átalányt engedélyez, egyúttal az ásványtani intézet átalányát évi 300 frttal, a gyógyszerteranít szintén 300 frttal, az élettaniét 200 frttal emelte.

A vall.- és közokt. minister úr az egyetemi szolgáknak egyenruhával leendő ellátására 2.250 frtot;

a kórszövettani, törvényszéki, elmekórtani, bőrbujakórtani és a II. vegytani tanszékek szükségleteire 4.000 frtot;

az I. és II. szülészeti klinikáknak építendő helyiségek tanulmányozása czéljából KISS ISTVÁN műegyetemi tanár, KAUSER műépítész és KÉZMÁRSZKY és TAUFFER tanároknak 800 frt költséget;

a növénytani intézet tudományos felszerelésére 4.122 frtot;

dr. LAUFENAUER KÁROLY tanár részére kocsiátalányul 300 frtot;

az élettani intézet felszerelésére 3.000 frtot engedélyezett.

Utazási ösztöndíjak.

Dr. RICHTER ALADÁR gymn. tanárjelölt 1.000 frt utazási ösztöndíjban;

Dr. DOLESCHAL ALFRÉD jogi és dr. GYÖRI ISTVÁN bölcsészettudományi utazási ösztöndíjban egyenkint 1.000 frtban részesültek.

A Schordán-féle 1.000 és Bene-féle 825 frtos utazási ösztöndíjak szintén kiadattak.

Dr. NURICSAN SÁNDOR tanársegédnek az erdélyi gyárpar tanulmányozása czéljából 200 frt segély engedélyeztetett.

Adományok.

BÁRÓ EÖTVÖS LORÁND, 1891/2. évi Rector Magnificus, 600 forintot adott át alapítvány képen oly czélból, hogy abból a mindenkori Rector szegény hallgatóknak tandíjkölcsönt osztogathasson.

Dr. SCHULEK VILMOS ny. r. tanár, Alfréd és Irén gyermekei nevében az egyetemi kórház-egyletnek 2.000 frtot ajándékozott.

Dr. BREZNAY BÉLA, Rector Magnificus, a „Mensa Academica“ egyetemi segítő-egyletet óhajtván életbeléptetni, e célra 1.000 forintos alapítványt tett.

A vall. és közokt. miniser a bölcs. hallg. segítő-egyesületének 100 frtot adományozott.

Az egyetemi kórház-egylet javára a quaestura az I. félévben 2.213 frtot, a II. félévben 2.010 frtot szolgáltatott be.

Az egyetemi kör a tanács részéről 300 frt segélyben részesült.

Néhai WAHRMAN MÓR hagyatékából 200 frt és HERZFELDER MÓR és neje 100 frtot adományoztak az egyet. kórház-egyletnek.

JAKABFALVY GYULA kuriai bíró, Gusztáv öcsének emlékére, a jogh. segítő-egyletnek 1.000 frtot adományozott.

KOVÁTS ERNŐ jogh. az általa nyert szorgalmi díjat, 200 forintot, a segítő-egyesületnek ajánlódkozta.

BRÜLL MÓR jogh., az egyetemi kórház-egylet tőkájének gyarapításához 100 frttal járult.

Néhai SALAMON FERENCZ tanár özvegye bold. férjének történelmi szakkönyvtárát a tört. seminariumnak ajándékozta.

Ugyancsak néhai LUMNICZER SÁNDOR tanár özvegye férje könyvtárának egy részét a II. sebészeti klinikának adományozta.

Jutalomdíjak és segélyezések.

Dr. DOLLINGER GYULA, dr. SCHMIDT, dr. CZOBOR, dr. KÖVESLIGETHY, dr. CSAPODY, dr. PIKLER, dr. KMETTY, dr. MELICHÁR, dr. RÁTH, dr. JENDRÁSSIK és dr. SZÉNÁSY SÁNDOR magántanárok egyenkint 300 frt jutalomdíjban;

Gróf VAY LAJOS, egyetemi vivómester, 500 frt segélyben;

Dr. MAYR AURÉL, a francia nyelv és irodalom előadásaért, az I. félévben 400 frt tiszteletdíjban részesültek.

Dr. DOLLINGER GYULÁ-nak, a testegyenészeti előadások sikeres tartásaért, 300 frt engedélyezettett.

MANDÁK DEZSŐ quaestor 300, VÖRÖS ÁKOS quaesturai ellenőr 300, KUSTÁR SÁNDOR díjnok 100 frt remuneratiót nyertek.

A magántanárok javadalmazásából dr. KIS JÁNOS hittud., dr. RÁTH ZOLTÁN, dr. MELICHÁR KÁLMÁN, dr. DOBRÁNSZKY PÉTER jogkari, dr. GROSZ GYULA, dr. FEUER NÁTHÁN, dr. HOOR KÁROLY, dr. SCHÄCHTER MIKSA, dr. CSAPODY ISTVÁN orvoskari, dr. KÖVESLIGETHY RADÓ, dr. CZOBOR BÉLA, dr. SCHMIDT SÁNDOR, dr. FEJÉRPATAKY LÁSZLÓ, dr. NÉMETH GÉZA, dr. PETZ GEDEON, dr. VANGEL JENŐ és dr. BODNÁR ZSIGMOND bölcsészeti m.-tanárok egyenkint 200 frtot nyertek.

FEHÉR GYULA nyug. irnoknak 100 frtnyi segélyt adományozott a tanács.

Dr. BÓKE GYULA cz. rk. tanárnak évi 1.500 frt tiszteletdíj engedélyeztetett.

Dr. KÁRMÁN MÓR m.-tanár 300 frt jutalomban részesült.

MARGITAI ANTAL orvoskari díjnak 60 forint segélyt;

Dr. FODORJÓZSEF ny. r. tanárnak, a középiskolai orvosi tanfolyam megtartásáért, 400 frt tiszteletdíj engedélyeztetett.

Ugyanaz a közegészségtannak, a jogi karban tartott előadásáért 300 frt, ugyane czímen a gyógyszerészet-hallgatókat illetőleg szintén 200 frt, tiszteletdíjban részesült.

Dr. FÖLDES BÉLA ny. r. tanár a statisztikai tanszéknek helyetteskénti előadásáért 600 frt tiszteletdíjat nyert.

A vall. és közokt. minister úr, dr. PIKLER GYULA és dr. CSARADA JÁNOS cz. rk. tanároknak jutalmul egyenkint 1.500 frtot engedélyezett.

Dr. BALLAGI ALADÁR, a magyar művelődéstörténet előadásáért, 400 frt tiszteletdíjat élvezett.

A vallás- és közokt. minister dr. FAYER LÁSZLÓ cz. rk. tanár részére 1.500 frt jutalmat engedélyezett.

Ugyanaz dr. CSAPODI ISTVÁN m.-tanárnak, a bölcsészeti karon tartott közegészségtani előadásaiért 300 frt tiszteletdíjt;

Ugyanaz PATTERSON ARTUR, az angol nyelv és irodalom tanárának, betegségi segélyül 500 frtot utalványozott.

EGAN JAMES, angol nyelvtanító, 30 évi működés után évi 300 frt kegydíjban részesítettetett.

A vallás- és közokt. minister dr. BÓKAI ÁRPÁD ny. r. tanárt a balnaeologiai előadásokkal megbízta és e czímen 200 frt tiszteletdíjat nyer.

A Baros-szoborra a tanács 20 frtot adományozott.

Dr. MAYR AUREL és dr. HARASZTI GYULA helyettesítés czímén 200 frt illetőleg 240 frt díjban részesültek.

NEULÄNDER ÁRMIN orvostanhallgatónak 30 frt, SEBESTYÉN KÁROLY egyet. hallgatónak Lipcsében 120 frt adományoztatott a vallás- és közoktatásügyi minister úr által.

A Mailáth-féle kitüntetési jogdoctori ösztöndíjban egyenkint 135 frittal: EISLER ZSIGMOND, MANDL SÁNDOR, ifj. FIPÁSZ BÉLA és SZEGEDY LAJOS doctorok részesültek.

Dr. KÁRMÁN MÓR m.-tanár 100 frt, dr. CSAPODI ISTVÁN m. tanár 100 frt, dr. RIGLER GUSZTÁV tanársegéd 150 frt, végül SINKOVITS JÁNOS szolga 50 frt jutalmat nyertek.

VÖRÖS ÁKOS quaest. ellenőr, 90 frt, FÁCZONYI GYULA irnok 35 frt és 9 szolga egyenkint 25 frt segélyt nyert.

JANKOVICH ANTAL, kisegítő könyvtártiszt, 150 frt segélyt;

STEINER ANTAL, WEBER RÓBERT, KLEKNER MIKLÓS egyenkint 40, BENDE JÁNOS, PÁNYOKI JÓZSEF és KARDOS PÉTER, szolgák, egyenkint 30 frtnyi;

BENKŐ JÓZSEF és PÁJÁSZÓ FERENCZ szolgák egyenkint 40 frt segélyt nyertek.

Rendeletek és intézkedések.

Életbelépett a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak Ő Felsége által jóváhagyott, a gyógyszerész-gyakornokok és a gyógyszer. hallgatóinak egyetemi képzésére vonatkozó rendelete.

Az egyetemek jogi karaira, valamint a jogakadémiákra vonatkozó vizsgálati szabályzat némely §§-ai módosultak.

A cs. és kir. közös hadügyminiszter köszönő elismerése azoknak, kik a katonaeorvosok magasabb kiképzésében közreműködtek.

A vallás- és közokt. miniszter úrnak szabályrendelete azon tanulókra nézve, kik középiskoláikat külföldön végezték és hazai főiskolán kívánnak felvétetni.

Elrendeltetett, hogy a magyar alkotmány és jogtörténet ezentúl az I-ső alapvizsgálaton az európai jogtörténettel egyenlő terjedelemben kérdeztessék.

Felterjesztés történt az új görög nyelv tanítása és egy 3-ik philologiai tanszék felállítása iránt.

Felterjesztés intéztetett a nm. miniszter úrhoz, hogy ezen egyetemen a horvát nyelv és irodalom számára tanszék állíttassék az esetben, ha a zágrábi egyetemen egyidejűleg a magyar nyelv és irodalom számára szintén tanszék állíttatik fel.

Jóváhagyatott és életbeléptettetett az Ő Felsége által megerősített bölcsészet-doctori új szigorlati rend.

A vallás- és közokt. minister úrnak szabályrendelete az egyetemi könyvtár czélszerűbb kihasználása ügyében.

Felterjesztést intézett a tanács a hittudományi karban a bölcsélet propaedeutikai rendkívüli tanszék rendszerezésére irányt.

Jóváhagyatott és életbeléptettetett az új magántanári intézményre vonatkozó szabályzat.

Az úgynevezett rezervált alapnak, mily célra leendő felhasználására nézve;

nemkülönben felterjesztést intézett a tanács az adjunctusi és correpetitori intézményeknek szándékolt létesítése ügyében.

A vall. és közokt. minister úr az I. belgyógyászati klinika mellé 800 frt fizetéssel és 150 frt lakbérrel díjazott, a klinikai laboratorium vezetésére rendelt 3-ik tanársegédi állást rendszerezített.

Felterjesztés történt a „Sub Auspiciis Regis“ promotiónak felelevenítése irányt és ez intézményt Ő cs. és ap. kir. Felsége lk. életbeléptetni rendelte.

Az üresedésben levő francia nyelv és irodalom tanszékének meghívás útján való betöltésére felterjesztés történt;

úgyszintén törvényszéki és tiszti orvosok orsz. szabályozása ügyében;

nemkülönben az ó-kori egyetemi történelmi tanszék betöltése irányt.

A vall.- és közokt. minister úr megengedte, hogy a karok, a megállapított arány szerint, tandíjelendésekre az eddiginél 1000 frttal többet fordíthassanak.

A történelmi seminarium igazgatásával az 1893/4. tanévre a vallás- és közokt. minister által

dr. LÁNCZY GYULA nyilv. r. tanár bizatott meg, s egyuttal a tanárképző-intézetnél szaktárgyából vezető tanárrá neveztetett.

A francia nyelv és irodalom tanszékének helyettesítésével a II. félévben dr. MAYR AURÉL és dr. HARASZTI GYULA bizattak meg.

Az egyetemi kórház-egyletbe az egyetemi tanács képviselőjéül dr. SCHULEK VILMOS ny. r. tanár küldetett ki.

A fogászati intézet mellé egy szolga állomás rendszeresített.

A páduai egyetem 3 százados Gallilei ünnepélyén egyetemünket dr. LÁNCZY GYULA nyilv. r. tanár képviselte, ennek jelentése ezen füzet végén olvasható.

Dr. GYULAI PÁL nyilv. r. tanár a f. tanévben egészségi okokból,

ROMÁN SÁNDOR, a román nyelv és irodalom tanára, a f. tanév II. felében szabadságoltattak.

A Budapesten 1896-ban tartandó orsz. kiállítási bizottságba, felhívás folytán, az egyetem részéről dr. BREZNAY BÉLA e. i. rector küldetett ki.

Az egyetemi egyletek egygyel, a touristákéval, gyarapodtak.

A cholerajárvány alkalmából az előadások 4 hétig szüneteltek.

Részt vett az egyetemi tanács a lefolyt tanévben is mindazon udvari, egyházi, katonai és polgári ünnepélyekben, melyek az egyetem székhelyén a mondott idő alatt előfordultak.

FÜGGELÉK.

Dr. L á n c z y Gyula nyilv. rendes tanár jelentése paduai kiküldetéséről.

Nagyságos Rector Úr!

Méltóztatott engemet a bölcsészeti dékán javaslatára m. évi december hó elején megbízni, hogy a budapesti m. kir. tudomány-egyetemet a *paduai* egyetem meghívása folytán, az ott december hó 6—10-kén tartandó ünnepségeken képviseljem, melyek Galileo *Galilei* tanárságának 1892. december 7-én betelt háromszázados székfoglalása emlékére rendezettek.

E megbízatásnak eleget teendő, december 3-án Budapesten átvettem a bölcsészeti kar kebeléből szerkesztett latin szövegű, díszkötéses üdvözlő feliratot és még az este útnak indultam Olaszországba.

December 6-án a paduai egyetem kisebb aulájában egybegyültek az összes vendégek, külföldi s olasz egyetemi, társulati küldöttek, a paduai egyetem tanári kara s a városi hatóság fejei. Itt a Rector, Carlo F. *Ferraris*, majd Padua sindaco-ja,

gróf *Giusti*, üdvözöltek bennünket hivatalból. Kölsönös ismerkedés folyt és bár az alkalom természetéhez képest az idegen egyetemi küldöttek között dominált a physiko-astronomus elem, — de ezek között sem volt kizárólagos, — az olasz egyetemek küldöttei túlnyomólag a történet-, jog- s irodalmi szakok képviselőiből kerültek, közöttük jelentékeny számmal olyanok, kikkel munkásságuk folytán bizonyos egyéni összeköttetésben állok és többen olyanok, kikkel 1890-iki olaszországi huzamos tanulmányútam alatt személyes ismeretséget kötöttem.

Az nap délutánja programszerűleg Padua történeti, művészi nevezetességeinek megismerésére volt szánva; de a ki — mint magam — korábbi szemléletből ismeri ezen műkincsek s emlékeknek gazdagságát, értékét, arra nézve ezen több órai tömeges hajszából talán egyedül az a kimerítő, szakavatott „Guida di Padova“ birhatott értékkel, melyet közöttünk szétosztottak.

Este megérkezett az olasz király képviseletében Martini Ferd. közoktatási miniszter s egy „réception“ (dansante) a Casino Pedrocchi termekében bezárta a mozgalmas napot.

Másnap, december 7-én délben megindult a sajátképeni ünnepély, az egyetem híres, ékes Aula Magna-jában tartott díszülés. A rector, környezve a hagyományos ornátusba öltözött tanácstagoktól, kathedrában elnökölt; előtte egy asztal a beküldött és még leteendő feliratok, díszokmányok stb. felvételére. Egy asztalfőnél állva tartották a szónokok beszédjeiket. Ezen emelkedvények körül,

elől s oldalt foglaltak helyet az uralkodó képviselője, az idegen küldöttek s a paduai előkelő társaság hölgyei. A nagy terem minden zugában ellepték a paduai tanárok, polgárság s a „hegyen“ a paduai és más olasz egyetemek tanuló ifjúsága, valamint a külföldi német, francia, svajczi, angol diáksági küldöttek, közöttük a német zónabeliek teljes „Wichs“-ben az obligát Schlägerrel.

A terem jobboldali felén, a főajtó közelében, valami faalkotmány jelezte azon kathedra helyét — én legalább feliratot nem vettem észre, — melyen háromszáz év előtt ugyanazon napon *Galileo Galilei* beköszöntő beszédjét az úgynevezett „prolusio“-t tartotta, mint a mathematica lectora, mely hivatalra őt, ki eddigelé (rövid ideig) Pisában „olvasott“, „chi lesse in Pisa con sua grandissima laude et si puo dir che sia il principal di questa professione — Pascalis Cigonia Dei Gratia Dux Venetiarum“, évi 180 aranyforint fizetéssel ki-nevezte.

Miért oly nevezetes ez a nap és mi jogon emeltetett nemzetközi jelentőségre?

Azon 18 év, melyet Galilei a paduai egyetemen töltött, az ő lángelméjű munkásságának legpositivebb, legtermékenyebb, egyénileg legboldogabb korszakát képezi. Mindaz, a mi tanaiban alapvető, a mi találmányaiban és gyakorlati applicatióiban a csillagászat, physika és mechanika terén maradandó becsű volt, ezen paduai akadémiai lustrumokra vezetendő vissza.

Ezen eredményekben nem alábecsülendő a paduai egyetemnek része, azon főiskoláé, mely a

XIV. századtól fogva averrhoistikus tendenciái, experimentáló szabadsága s első kezdetleges kísérleti berendezkedései folytán szinte történetileg hivatva volt arra, — a miben főura, a velencei Signoria, a gondolati és lelkiismereti szabadság ezen szívós védelmezője, hathatósan támogatta, — hogy a XVII. századi hanyatló Olaszországban, az inductiv módszer szerint speculáló és kutató természet-philosophiai lángésznek biztos, istápoló alma matere, mondhatjuk menhelye legyen.

Azon rohamos haladás és vakító eredményekkel szemben, melyeket a külső természeti megismerés s erőalkalmazás tekintetében a lefolyt évszázad alatt Nyugat-Európa felmutathat, az olasz tudomány és némely főiskoláinak érdemei ama vívmányok küzdelmes előkészítésében kezdnek feledésbe merülni, szinte történelmiekké váltak; de mindenkor joggal feleleveníthetők. A paduai egyetem ezek között első rangban áll.

De a Galilei tanai, kutatásainak universalitása; speculatiói, iratainak *módszeri céltudatossága*, és nem kevésbé az a kifejezési világosság, melylyel nemcsak megfigyelései eredményeit, de ama benső dialektikai processusokat is egy modern nyelvnek klasszikus kezelésével felfedni tudta: mindez őt hazája, de mondhatjuk, speciális szaktudományai határain is messze túl, olyan európai universális jelentőségre emelte, mely emlékének minden ünneplését is méltán egyetemessé teszi.

Az imént lefolyt paduai ünnepélyek körülbelül ezen eszmemenetek sugallata alatt látszottak alakulni

De visszatérve a díszülésre: az első beszéd, a rectoré, melyet van szerencsém ide mellékelni, az ildomkövetelte üdvözleteken kívül, főleg azon új egyetemi zászló „gonfalone” átvételével foglalkozott, melyet a padovai társasági hölgyek hímeztek, vagy inkább értékes kiállítással dolgoztattak, az olasz egyetemi gonfalone-k régi stylje szerint, miként azt a benfoglalt rajz feltünteti.

A díszülés sajátképi hivatalos szónoka Favaro Antonio tanár volt. Felolvasott értekezése, *Galilei a Padova*, melynek autographikus okmányfüggelékéből fentebb idéztem, nagy és megkapó, méltó vonásokban összegezte azon korábbi két kötetes munkájának eredményeit, melyet hason cím alatt a nyolczvanas évek elején közrebocsátott, a Galilei összes munkái nagy nemzeti kiadásának egyik bevezetőjéül, a mely kiadás szerkesztésével Isidoro del Lungo, florenczi hírneves Dante-kutatóval, olaszországi legjobb ismerőseim egyikével, megbízott s a melyből eddigelé már több kötet jelent meg.

Ezután az idegen egyetemek és tudományos testületek szónokai következtek, kik az ünnepély s a Galilei nemzetközi, egyetemes jelentőségét emelték ki, de kivétel nélkül a rokonszenv és hódolat adóját rótták le azon ország, azon egyetem irányában, melynek az európai művelődés oly sokoldalú, fényes termékek és vívmányok létrehozását érlelését köszönheti.

Már az előtte való napon az egyes országok sorrendjét — igen czélszerűen — sorshúzás útján állapították meg. Így történt, hogy egyik *svajcsi*,

küldött — a lausannei egyetem ifjú rectora — és néhány világhírű *angol* természettudós felszólalásai után, *Magyarország* képviselőire került a sor. Magyar díszruhába öltözve s a kolozsvári egyetem küldötte, dr. Farkas Gyula dékántól kísérve, ki a testvéregyetem feliratát tartotta kezében, a következő — mondhatnám rögtönzött — szavak kíséretében nyújtottam át egyetemünk feliratát:

Au nom de l'Université Royale de Budapest et mon collègue au nom de l'Université R. de Kolozsvár, nous avons l'honneur de présenter ces adresses comme hommages au génie créateur du Galilée.

Je dis génie créateur — comme depuis l'Archimède personne ne savait parler avec la Nature comme lui.

Il l'interrogeât magistralement — et Elle lui répondit.

Mais comme l'Universalité du Galiléi touchait à tous les domaines de la science, aux lettres, aux arts même c'est lui que nous devons regarder en véritable fondateur de la méthode inductive. Par l'application générale et féconde qu'il en a fait, c'est lui qui a introduit en effet cette „Instauratio Magna“ sur toute la ligne des connaissances et des recherches, dont des grands précurseurs ont signalé l'avenir.

Dès qu'on prononce ce nom de Galiléi, la notion de luttés éprouvées surgit en notre âme. Des récentes recherches historiques ont bien pu modifier quelques détails, corriger certaines notions sur le „procès“ intenté contre lui, mais les résul-

tats essentiels et pour ainsi dire, traditionnels n'ont pas été altérés. Donc, hommage au Galiléi signifie toujours adhérence intègre et inébranlable à la liberté de la recherche, de la pensée.

En même temps nous portons des saluts à l'Université de Padoue. Des relations intimes rattachent la *Hongrie*, la culture hongroise à Padoue. Rapports qui datent des origines même de cette Université au XIII. siècle et se perpétuent continûment à travers les siècles jusqu'à une époque toute récente, jusqu'à notre relèvement national en 1867.

Nous n'avons plus le droit de parler au nom d'une *Ungara Natio* corporation médiévale de cette Université même. Mais nous avons mandat de parler au nom d'une *Natio hungarica* plus large de professeurs, lettrés, et étudiants même qui offrent leurs vœux par notre intremédiaire.

Et suivant un mot que votre Recteur vient de rappeler dans son éloquent discours: quels vœux de plus haute portée pourrions nous former qu'à ce que les destinées futures de cette vénérable Alma Mater s'accomplissent dans les grandes mesures de son noble passé?!

Vivat sicut vixit!

E díszülés végén ki lettek hirdetve, s ő felsége I. Umberto király nevében proklamálva a nehány távollevő tudományos kitünőségnek, valamint a külföldi egyetemi képviselőknek adományozott tiszteletbeli doctorátusok. Ha ezek között az én csekélységem is az Universitas Patavina részéről a „litterarum ac philosophiae doctor

honoris causa“ czimével fel lett ruházva, az kizárólag az engemet kiküldött tudomány-egyetem iránti figyelem nyilatkozásául tekintendő, a mint-hogy az egyetemünket jelentőségéhez képest megillető tekintet Paduában minden egyéb alkalomnál is gondosan megóvatott. A tisztb. doctorátusra vonatkozó díszokmány már másnap az egyetem Rectora által közvetlenül kézbesítettett.

Ezen közel négy óra hosszant tartó, de mindig emelkedett hangulatban és feszült érdekekkel folyó, az összes résztvevőknél bizonyára felejthetetlen benyomást hagyott díszüléssel, az ünnepély tetőpontját érte volt és szellemi tartalma jórészt kimerült.

Mindazonáltal a nemzetközi illedelem követelményének tekintém, az összes idegen küldöttekkel együtt résztvenni azon ünnepies, körmeneti kivonulásban, mely más nap, deczember 8-án a Prato della Valle néven ismeretes, ó-római időktől fogva Paduának fás, pázsitos közséta terén a *Galilei szobrának* tartott, mely az ottani két szoborköröndben a mult század derekán felállítottatott. Egy érczkoszorú tétetett le e szobor talapzatára, az illetékes egyetemi, hivatalos és társadalmi tényezőknek beszédjei mellett.

Résztvettem továbbá azon két esti *díszlakomán*, melyet deczember 7-én az egyetem adott a közoktatási minister s a vendégek tiszteletére; a másikat, fényesebbet, a városi hatóság azon hatalmas Palazzo del Municipio egyik nagy termében, melyet a „Salone“, a Sala della Ragione a világ ezen legnagyobb méretű terme koronáz, s a mely

ezen egész idő alatt az *ifjusági vigasságok* és leleményes mutatványok színhelye volt. Az első díszlakomán olasz nyelven egy rövid asztali felköszöntőt mondtam Olaszországra.

Deczember 9-én egy nagy deák-bankett tartatott, de ezen már nem tartottam szükségesnek résztvenni, a minthogy a többi deák-mulatságokon is csak futólag betekintettem. Ehelyett inkább átrándultam Vicenzába — azon kevés nevezetesebb olasz városok egyikébe, melyet eddigelé közvetlen szemléletből nem ismertem — és megtekintém annak építészeti s egyéb műkincseit.

Másnap a délutáni gyorsvonattal ismét visszautaztam Budapestre; 12-én hétfőn itt már újból felvehettem előadásaimat. Tekintve, hogy amaz ünnepélyi hétre egy közünnep (B. A. fogantatása — decz. 8.) esett — egy külön pótló előadást pedig még elutazásom napján tartottam volt meg: ezen olaszországi utam s ünnepélyi részvételem mindössze három előadási óra mulasztásával járt.

Végezetül szabadjon ezen egész kiküldetés actualitása, indokoltságára nézve néhány észrevételt tennem.

Bármi kiváló legyen a Galilei állása a tudomány nagy bűvárai, előharczosai sorában, első pillantásra ez az egész ünneplés s annak speciális alkalmá, egy egyetemi tanszék elfoglalásának évfordulója, valami erőltetett színezetet látszik feltüntetni, mely csupán lokális viszonyok és méretek között tartva, tűnhetnék fel természetesnek, jogosultnak. Azonban ez a látszat nem felel meg a valóságnak.

Miként a fentebbi hézagos ünnepélyi vázlatból is kitetszhetett, ez voltaképen a *paduai egyetemnek Centenariuma* volt s a Galilei tanársága inkább a cím, melyhez illően hozzáfűződött.

A paduai egyetemi alapítási éve ugyanis, megbízható történeti adat szerint, 1222-re tétetik; 1222/3. közül már Albertus Magnus, aquinoi sz. Tamás mestere hallgatóul megfordult benne. Ezen évszázadi fordulók megünneplése azonban jóformán csak az olasz egység helyreállása 1860—70. óta kezdődvén Olaszországban, az a nemzedék, mely e nagy átalakulások korszakát keresztül élte, valamint a mostani, többé meg nem ülhette volna egyeteme, a bolognai után talán a legrégibb és legnagyobb hagyományú az olaszok között, történeti fennállása és régi dicsősége emlékünnepejét. A hétszázados évfordulótól (1922.) pedig egy egész emberöltő választja el ezt a két nemzedéket. Megragadta tehát a század ezen utolsó évtizedében kínálkozó méltó alkalmat.

Azonban ez a paduai egyetem egyike azon kevés külföldi, nyugat-európai művelődési intézeteknek, a melyekhez Magyarországot évszázadokig tartó, rendszeres összeköttetésnek kapcsolai fűzik. E tudomány-egyetem tekintetes tanácsa előtt ez nem szorul bővebb illustratióra.

Ha megtekinteni méltóztatik a fentemlített egyetemi zászlónak reproductioját, mely a mell. füzet belső címlapja hátoldalán találtatik, úgy balra (a Galilei-család hágcsós címere hossz-során) a March Anconitana és Pedemontana között az *Ungara natio* belészótt neve olvasható.

A közöttünk kiosztott többé-kevésbbé becses alkalmi iratok és publicatiók egyike, az igen figyelemre méltó: „Rotulus et Matricula D. D. Juristarum et Artistarum Gymnasii Patavini A. MDXCII—III. P. Ch. N. (Curantibus dr. Blasio Brugi p. o. prof. et J. Aloysio Andrich iur. stud. in Patav. Ath.) jegyzékeiben az „Ultramontani“ között negyedik helyen olvasható a *Natio Ungara Matricula*-ja. Itt csak a Galilei tanszék-foglalásának éve, 1592/3. van kimutatva. Ámde ezen, „Ungara Natio“ régi intézményéről tanuskodik a P. Denifle által közzétett XIV. századi *statutum*ban foglalt következő jegyzés: (De Numero Consiliariorum et nacionum. Rubrica I.) Naciones . . . sunt hec . . . Polonorum et *Ungarorum*, Provincialium etc.

Továbbá egy másik kéziratban ad Ann. 1377 olvasható: *Joannes de Ungaria* praepositus Strigoniensis Ultramontanorum rector . . . (Archiv für Geschichte und Litteratur des Mittelalters. VI. k. 1892. 3. 4. füzet, 399. és 365. lap. Die Statuten der Juristen-Facultät Padua gyűczím alatt; mely publicatio csak utólag került kezemhez). De minden egyebektől eltekintve, a paduai püspöki levéltárban őrzött és jóformán feldolgozatlan anyag, a Volumina Matricularum 1461-től 1790-ig terjedőleg tartalmaznak hasonló jegyzékeket, melyeknek átkutatása bizonyára dús eredményekkel fizetne, feltárván előttünk a magyar honfiak részvétele képét ezen egyetem életében ama három század alatt. Még így is, ha nem az utolsó perczben, az ünnep előestéjén ért volna engemet e megtisztelő megbizatas, a nyomtatott kútfők átnézése alapján

sikerült volna ezen összeköttetésnek folytonosságát s intensitását szélesebb alapon s erősebb, egyénítőbb vonásokkal kidomborítani.

Bármint legyen, az kétségtelen, hogy Magyarországnak ez alkalommal képviselve lennie kellett és kifejezést nyernie annak a régi culturális közösségnek, mely közte s e hajdan oly fényes olasz egyetem között fennállott.

Egyetemünk érdekében sajnálom, hogy ezen képviselőlet nem illetékesebb, avatottabb kezekben nyugodott, mint az enyéme.

De személyemet illetőleg köszönettel tartozom a nagyságos Rector úrnak s a tekintetes tanácsnak e kiküldetés¹ tiszteletéért s a miért alkalmat adott résztvehetni egy *történeti* ünnepélyen, melynek számos tünete az én kedvencz tanulmányaim köréből eszmetársulásokat ébresztett, illusztratiokat látnom engedett.

Végül van szerencsém a paduai egyetemnek e képviseltetésért intézett köszönő iratát, mely hozzám czímezve, utólag beérkezett, ide mellékelve tisztelettel áttenni.

Fogadja nagyságos Rector úr, kitünő tiszteletnek kifejezését.

Budapesten, 1893. februárban.

Dr. Lánczy Gyula.